

Tajemství Radhoště

Hora Radhošť (1 129 m n. m.) je dominantou Moravskoslezských Beskyd. Je vidět ze širokého okolí a snad i proto se k ní váže tolik bájí a pověstí. Na vzniku těchto zkazek se rovným dílem podílela lidská obrazotvornost a zdejší přírodní podmínky.

Radhošť a lidé

Historie Radhoště je spojena s Radegastem, staroslovanským bohem pohostinství, obchodu, plodnosti, slunce, války a vítězství. Ovšem postava Radegasta není smyšlenou. Isidor ze Sevilly uvádí ve své kronice *Historia Gothorum*, že Redegaistova vojska pohanských Slovanů byla poražena římskými císaři Honoriem a Arkádiem v roce 405 a jejich vůdce byl popraven. Kult uctívání Radegasta byl i mimo naše dnešní území velmi rozšířený. Např. v dnešním Gdaňsku, Pomořansku a Meklenbursku jej uctívali pobaltské slovanské kmeny a v Retře v Německu měl tento mocný bůh dokonce svůj posvátný háj, božiště a modlu, před kterou v roce 1066 jeho slovanští uctívající připravili o hlavu biskupa Jana Meklenburského. Rozšířenost kultu Radegasta potvrzuje celá škála názvů měst a hradů (hrad Riedigost v Německu, několik měst Radegast v Sasku, Dolním Sasku, Sasku-Anhaltsku, Meklenbursku, celá řada měst Radgoszcz v Polsku). Podle pověstí stávala modla tomuto bohu i na Radhošti. Vyvrátili je až Cyril s Metodějem, kteří při své křesťanské misi podle některých zpráv zavítali na Radhošť 23. 6. 866.

Nejstarší stavby stojící na hřbetu Radhoště pocházejí z konce 19. století. Jsou to nádherné stavby architekta Dušana Jurkoviče, vycházející z valašské architektury. Stavby, nazývané půvabně Maměnka a Libušín, nechali na Pustevnách postavit v roce 1898 členové turistického spolku Pohorské jednoty Radhošť. Geniální Jurkovič dal dřevěným srubovým stavbám secesním prvky a bohatý stylizovaný dekor, vycházel však především ze slovanské lidové architektury. U Libušína uplatnil čičmanskou a u Maměnky valašskou formu dřevěných venkovských staveb. Cyrilometodějská kaple s trojdílným obra-

zem „Valašské Madony“ od mistra Adolfa Liebschera byla postavena v roce 1898. Sochu Radegasta a sousoší Cyrila a Metoděje jako dar amerických Čechů vytvořil čechoameričan akademický sochař Albín Polášek. Originál této sochy je umístěn v interiéru radnice Frenštátu pod Radhoštěm, rodného města Albína Poláška. Socha Radegasta o hmotnosti 2 tun a výšce 3,2 metry byla instalována na své místo 18. července 1931. Stěhování však nebylo bez problémů. Nákladní auto se sochou uvízlo ve strmé zatáčce na Pustevnách, odkud ho druhý den muselo vytahovat šest párů koní. Navíc se strhl silný déšť provázený bouřkou, při níž blesk zabil jednoho z vojáků, kteří u Radegasta drželi čestnou stráž. Socha byla dvakrát restaurována, v roce 1938 a v roce 1982, avšak původní materiál (umělý kámen s železnou vložkou a žulovou dříví), z něhož byla vyhotovena, se začal drolit. Proto bylo rozhodnuto o nové soše, a to o přesné kopii stávajícího Poláškovy Radegasta. V květnu 1996 byla socha odvezena a nebylo to poprvé, kdy Radegast opustil své místo, stalo se tak i v letech 1980–1982, kdy byla socha restaurována a vyztužena. Nová socha Radegasta z přírodní žuly o hmotnosti 3,2 tuny a výšce 3,28 m byla hotova 30. června 1998 a 4. července 1998 byla dopravena na své místo. Vytesání žulové kopie Radegasta trvalo kamenosochaři Janu Sobkovi dva roky. V jeho dílně v Leskovci u Vsetína po celou dobu stály stará i nově vznikající socha vedle sebe. Náklady ve výši jednoho milionu korun

sponzoroval známý nošovický pivovar, který používá siluetu Radegasta ve svém logu. Přírodní žula, z níž je sedm tun těžká socha Radegasta vytesána, vydrží i v extrémních horských podmínkách bez vážnějšího poškození několik století. K novému Radegastovi znovu proudí tisíce návštěvníků, aby se dotýkali přezky na jeho opasku, která jim zaručí, že sem ve zdraví zavítají i napřesrok a budou znovu obdivovat krásu Moravskoslezských Beskyd.

Radhošťské podzemí

Podle pověstí objevili Cyril a Metoděj při zničení Radegastovy modly kolmou chodbu, kterou kněží vstupovali do sochy a promlouvali k lidu. Jiné pověsti vyprávějí o bájném podzemním chrámu, kam Radegastovi kněží ukrývali zlato a snad tam ukryli i zlatenou sochu samotného Radegasta. Tyto poklady jsou podle pověstí uschovány za podzemní říčkou a za dřevěnými vraty, před kterými hlídá drak. Nejznámější bájí o radhošťském podzemí vytvořili Valaši, kteří přišli do této oblasti v 15. století. Je to pověst o sirotkovi v Radhošti, který si z nitra hory odnesl

VALAŠI A VALAŠSKO

Původ Valachů byl ještě donedávna obestřen rouškou tajemství. Už od poloviny minulého století se desítky badatelů z několika zemí přeli zejména z rumunského původu Valachů. Jedni zdůrazňovali existenci knížectví Valachie v Rumunsku, nacházeli početná rumunská slova ve valašském dialektu a sledovali paralely v salašnickém způsobu hospodaření v horách. Druzí argumentovali historií osídlení a jazykem. Zvláštnosti kultury Valachů považovali za slovanské archaismy. Až v posledních desetiletích se vlivem nově zjištěných faktů názory vědců začínaly sblížovat.

První osadníci se v dnešním Valašsku usídlili v údolích řek. Bylo to především ve 13. a 14. století. Svůj nový domov tu našel rolnický lid slovanského etnika, přestože iniciátorem založení Ražnova v roce 1267 a mnoha dalších blízkých osad byl Němec, olomoucký biskup Bruno ze Schaumburgu.

V 16. století se v moravských horách při slovenské hranici setkáváme ještě s jinými lidmi. Nepřišli z úrodných údolí, ale přesunuli se sem ze sousedních uherských karpatských pohoří. V průběhu tzv. valašské kolonizace přicházel sem početná stáda hrubovlnných ovci valašek, které dobře snášely drsné podmínky pobytu v horách a navíc se z jejich mléka vyráběl velmi chutný sýr, v dokladech z biskupského dvora 16. století zvaný valašský parmezán. Tito noví osadníci se v celých Karpatech nazývali Valaši. Avšak ani kožený způsob života valašských pastevců nebyl samostatný. Jejich ovce totiž potřebovaly někde přezimovat a k tomu byla nutná voda. Dostatek vody na východomoravském Valašsku zabezpečovala řeka Bečva. V zimním období tudíž Valaši scházeli do rožnovské kotliny z existenčních důvodů. Velmi záhy se smísili s domácími obyvatelstvem. Jejich vliv na místní způsob života, kulturu a jazyk byl velmi výrazný, dokonce natolik, že časem byl tento kraj po nich i pojmenován. Vznikl tak společný typ karpatských horalů. Jejich dialekt ovlivnil nejvíce salašnické názvosloví, ale také názvy hor apod.

Z webových stran Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm <http://www.vmp.cz/>

VÍTE, ŽE...?

- Moravskoslezské Beskydy tvořené Radhošískou, Lysoharskou a Klokočovskou hornatinou jsou součástí flyšového pásma Západních Karpat, které má příkrvou stavbu postiženou četnými zlomy. Příkrovy moravskoslezských pohoří Západních Karpat se v mladších třetihorách přesunuly přes jihovýchodní okraj Českého masivu. Podél četných zlomů docházelo k pohybům jednotlivých ker tvořící jednotlivá pohoří. Tyto zdvihové pohyby pokračovaly a pokračují od starších čtvrtohor až po současnost.

- Flyšové horniny jsou charakteristické mnohonásobným rytmickým střídáním jílovců, prachovců, pískovců a slepenců. Tyto horniny jsou velmi náchylné k sesuvání.

- Moravskoslezské Beskydy jsou nejvyšším pohořím patřícím ke Karpatské soustavě zasahující na území naší republiky. Nejvyšší nadmořské výšky dosahují na Lysé hoře (1 323 m n. m.).

Foto: Verzi sochy Radegasta bylo několik. Nakonec Radegast získal mužské tělo s tváří podobnou lví, hlavou zdobenou přílbicí v podobě býčí hlavy. V pravé ruce svírá roh hojnosti, v levé ruce sekeru. Autor sochy Albin Polášek vyhotovil dva exempláře, druhý po čase skončil v pražské ZOO.

Foto: M. Křížek

zlaté „střechýle“. Tyto a mnohé další zkazky vedly k tomu, že do podzemí Radhoště se od nepaměti až do současnosti vydávaly a vydávají zástupy dobrodruhů, jeskyňářů, ale i vědců, kteří se snažili proniknout do hloubky hory a poodhalit její tajemství. Mnohem prozaičtější se k jeskyním stavěli pastevci, kteří si přímo nad nimi a nebo v jejich blízkostech stavěli své koliby a využívali jeskyně jako chladné sklepy, kde skladovali ovčí mléko a sýry a v případě nebezpečí v nich hledali úkryt.

Všechny báje se opíraly o tu skutečnost, že v masívu Radhoště, ale i v celých Moravskoslezských Beskydech existuje celá

řada jeskyní, kterým se místně říká důry. Nejedná se o krasové jeskyně, jako jsou například v Moravském krasu, ale o tzv. pseudo-krasové jeskyně, které vznikají v nekrasových, tedy vodou nerozpustných horninách. V případě Radhoště jsou těmito horninami pískovce, které jsou součástí flyšových vrstev (jde o střídání pískovcových

a slepencových vrstev s polohami slínovců a jílovců). Tyto jeskyně mají úzké chodby, které vznikly podél puklin v pískovci. Ve stropích zdejších jeskyní jsou často zaklíněny velké balvany, které se v důsledku pohybů skalních bloků čas od času zřítí dolů a zatarasí chodbu jeskyně. Geologické poměry Moravskoslezských Beskyd (existence flyše) umožňují poměrně výrazné pohyby jednotlivých skalních bloků, které se sunou po plastických jílovcích a slínovcích; ty jsou pro vodu téměř nepropustné a slouží tak jako kluzné plochy. Zatímco některé pukliny se i v současnosti postupně zvětšují, tak jiné se naopak zasypávají balvany nebo se zavírají. V dobách ledových docházelo k hlubokému promrzání rozpukaných skal a jejich sjížděním se rozevíraly hluboké rozsedliny a vznikaly celé labyrinty podzemních prostor. V těchto podmínkách vznikla i nedaleká (4 km východně od Pusteven) naše nejhlubší pseudokrasová jeskyně – Kněhyňská jeskyně (propast), která představuje 72,5 metrů hluboký systém úzkých puklin a rozsedlin o celkové délce 280 metrů.

Vnitřní výzdoba radhoštských jeskyní je velice sporá, tvoří ji nemnoho stalaktitových krápníčků dlouhých cca 10–12 cm o průměru 6–8 mm. Přestože se tyto krápníčky spolu se sintrovými bradavičnatými náteky ve světle luceren třpytí, jako by byly z drahých kovů, jde o vysrážený uhlíkatý vápenatý, který je vyluhován z vápnitého tmelu hrubozrnných pískovců a slabě vápnitých jílovcových vložek.

V oblasti hřbetu Radhoště a Pusteven bylo zatím nalezeno 8 větších jeskyní. Největší z nich je Cyrilka, u níž se doposud podařilo zmapovat 370 metrů chodeb, což z ní činí nejdelší pískovcovou puklinovou jeskyni v ČR. Právě tato jeskyně je podle pověstí spolu s Volařkou a Radochovou studnou jedním ze tří popisovaných vstupů do podzemního Radegastova chrámu.

Volařka, jakožto další vstup do bájněho podzemí, je v současnosti jen několik metrů dlouhá, zakončená zaklíněnými pískovcovými bloky, ale podle starých

**„Na pokraji lesa v zemi zeje otvor tmavý.
Jediný vchod ku pokladu, jak se v lidu praví:
Slezi dolů, zrak mu jiskří jako lišce dravé.
Lampou svítí v ruce levé, hůl má v ruce pravé.
Stupňovitá chodba vede dolů přímým směrem,
jen zvuk kroků rozléhá se příšerným tím šerem,
a tlukot hole okované známku dává zjevnu,
má-li chodec o krok dále půdu ještě pevnou.
Pojednou se chodba úží, stěsňuje a níží,
rek náš leze leze čtvermo do ní, pozorně se plíží,
pod sebou má prostor širý, jeskyně to dlouhá,
tu tam z cesty balvan jakýs trčí, strmí, čouhá.
Zdola slyšet hukot vody, tříštice se v temně,
Skřeky sýčků, táhlé vzdechy jsoucí z hlubin země.“**
(Úryvek z báje Kmet a kráva, která popisuje nitro Cyrilky, podle J. E. Nečase)

historických pramenů šlo o jeskyni s rozsáhlým podzemním systémem chodeb. To by potvrzovalo, že pohyby bloků podél puklin jsou velmi rychlé a pořád aktivní. Vzpomínanou Radochovu studnu se dosud nepodařilo nalézt.

Největším pokladem Cyrilky jsou ohrožené druhy netopýrů (netopýr velký, vrápenec malý, netopýr vousatý, netopýr vodní, netopýr ušatý), které díky stálé teplotě a vlhkosti kolem 85 % nacházejí v této jeskyni vhodné podmínky pro přežívání.

**Marek Křížek
katedra fyzické geografie
a geoekologie PřF UK Praha**

Literatura:

TICHÁNEK, J. (1999): Tajuplný Radegast, JAK, Ostrava, 24 s.

WAGNER, J. a kol. (1990): Jeskyně Moravskoslezských Beskyd a okolí, Česká speleologická společnost, Praha, 131 s.

Materiály městského úřadu ve Frenštátě pod Radhoštěm.

www.pustevny.cz – stránky Radhoště a okolí